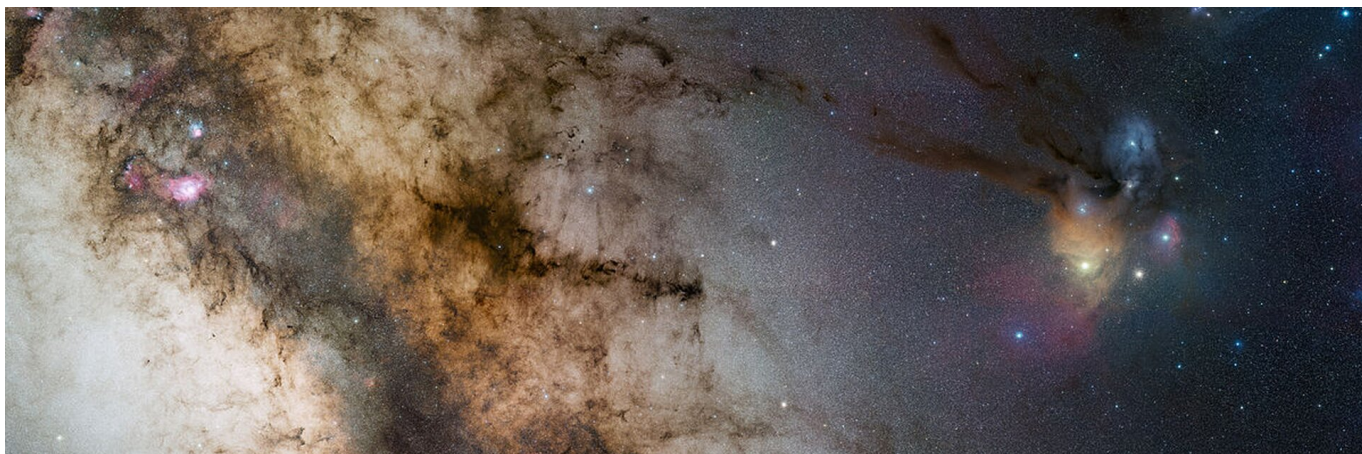

Fenomenologia: recepcja i dyskusja

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Samuel Beckett, *Czekając na Godota*, [w:] *Utwory wybrane*, tłum. Antoni Libera, Warszawa 2017, s. 43–44.
- Źródło: Aldous Huxley, *Drzwi percepcji*, tłum. P. Kołysko.
- Źródło: Michał Paweł Markowski, *Fenomenologia*, [w:] Anna Burzyńska, Michał Paweł Markowski, *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2007, s. 101–102.

Fenomenologia: recepcja i dyskusja

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Na czym polegała siła fenomenologii? W jaki sposób wyznaczyła pola poszukiwań współczesnej filozofii? Choć myśl Husserla poddawana była krytyce, to najczęściej formułowali ją jego kontynuatorzy. Metoda fenomenologiczna okazała się adekwatna, a może nawet niezastąpiona do opisu niepowtarzalności jednostkowego doświadczenia, analizy osoby ludzkiej, procesów rozumienia i empatii. Pozwalała na przełamywanie schematów poznawczych. Była drogą rozwoju dla psychologii. Stwarzała nowe możliwości analizy dzieł literackich. Egzystencjalizm, hermeneutyka, postmodernizm rozwijały się na gruncie myśli Husserla.

Twoje cele

- Prześledzisz recepcję fenomenologii Husserla.
- Wskażesz najważniejsze punkty dyskusji wokół myśli filozoficznej Husserla.
- Opiszysz wpływ fenomenologii na współczesną filozofię i naukę, szczególnie na psychologię.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Więcej o fenomenologii znajdziesz w lekcjach:

- [Czym jest fenomenologia?](#)
- [Czym są noeza i noemat?](#)
- [Poszukiwanie idei. Redukcja ejdetyczna](#)
- [Redukcja fenomenologiczna](#)
- [Fenomen](#)
- [Główni przedstawiciele fenomenologii](#)

O personalizmie czytaj w materiałach:

- [Personalizm](#)
- [Ogólne założenia personalizmu – pojęcie „osoby”](#)
- [Zestawienie tekstów Mouniera z innymi źródłami](#)

Recepcja

[Fenomenologia](#) Edmunda Husserla spotkała się z bardzo dużym odzewem – zyskała zarówno rzesze żarliwych zwolenników, jak i zajadłych krytyków. Pierwsi widzieli w niej odrodzenie prawdziwej filozofii, drudzy – kolejne wielkie złudzenie. Debata na temat filozoficznej wartości fenomenologii toczy się po dziś dzień.

Myśl Husserla miała istotny wpływ na następujące nurty filozoficzne:

- [egzystencjalizm](#) – np. Jean Paul Sartre (stosowanie [metody fenomenologicznej](#) do opisu niepowtarzalności jednostkowego doświadczenia); egzystencjaliści podjęli wysiłek Husserla skierowany na stworzenie opisowej nauki o świadomości, przez którą rozumiał intencjonalność, czyli to, co sprawia, że ludzkie doświadczenie jest znaczące; zgodnie z tym założeniem opisywali świadomość jako odnoszącą się bezpośrednio tylko do własnych reprezentacji, idei, doznań;

- **hermeneutyka** – np. Paul Ricoeur (stosowanie metody fenomenologicznej do analizy procesów rozumienia); hermeneuci zgadzali się z Husserlem, że współczesna nauka nie potrafi wyjaśnić podstaw, na których się opiera; twierdzili również, że podstawy te można dostrzec w świadomości i jej strukturach; uważali też, że fenomenologiczne badanie tych struktur przebiega na podstawie , które jest zawieszeniem „nastawienia naturalnego”, czyli wiary w istnienie przedmiotów;
- **postmodernizm** – np. Jacques Derrida (inspiracja podejściem Husserla w realizacji postulatu przełamywania schematów poznawczych); głosił Husserlowskie hasło „powrotu do rzeczy samych” oraz wprowadzał nowy sposób postrzegania świata polegający na odrzuceniu tego, co pewne i sprawdzone, jednoznaczne;
- Husserl odegrał również rolę dla rozważań **aksjologii**, powstałej w trakcie etycznych refleksji nad koncepcją dobra; część z badających wartości koncentrowała się wokół tezy Husserla, że proces przejścia od „ja” transcendentnego do „ja” aksjologicznego można rozumieć jako rezultat namysłu nad koncepcją „ja”; w aksjologii kontynuowano fenomenologiczne badania nad człowiekiem, jego doświadczeniem i językiem, które mają podstawę w Husserlowskim projekcie ugruntowania filozofii, czyli w postulacie analizy wszelkiego doświadczenia i jego wyjaśniania;
- **personalizm** – np. Gabriel Marcel (stosowanie metody wglądów fenomenologicznych w analizie pojęcia osoby); personaliści opierali się na metodzie Husserla, starając się uniknąć narzucania rzeczywistości z góry przyjętych pojęć lub struktur, personalizm przyjął więc, że wszystkie założenia filozoficzne dotyczące świata, człowieka i reszty rzeczywistości należy zawiesić; uznano, że obserwacja i konsultacja rzeczywistości pozwala uniknąć problemów dedukcyjnego rozumowania, skupiając się na intelektualnym akcie intuicji, czyli bezpośredniego pojmowania rzeczywistości.

Sartre wykorzystał pojęcie intencjonalności Husserla, podkreślając, że ludzki sposób bycia wynika z powodu praktycznych problemów a nie dlatego, że jest takim rodzajem bytu.

Źródło: Jean-Paul Sartre (z prawej) i Simone de Beauvoir (z lewej) w 1955 roku., Wikimedia Commons, domena publiczna.

Husserlem inspirowali się także:

- Martin Heidegger – stosując metodę **fenomenologicznych wglądów**, przedstawił

Filozofia Edith Stein była próbą pogodzenia fenomenologii z tomizmem, lecz bywa określana jako „filozofia światła”, ponieważ przedstawia człowieka jako istotę świadomą, myślącą i wolną na drodze prowadzącej ku Bogu.

Źródło: *Edyta Stein*, dostępny w internecie:
<https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

w swych wczesnych pracach oryginalną **ontologię** ludzkiego jestestwa;

- **Edyta Stein** – stosowała metodę fenomenologiczną w badaniach zjawiska **empatii**;
- **Maurice Merleau-Ponty** – inspirował się Husserlem w swych badaniach percepcji, cielesności oraz doświadczenia czasu;
- **Stanisław Leśniewski i Kazimierz Ajdukiewicz** – inspirowali się fenomenologią w badaniach nad logiką formalną;
- **Karol Wojtyła** – w pracach z zakresu filozofii osoby inspirował się fenomenologią Husserla i Schelera, dążąc do pogodzenia jej z założeniami tomizmu.

Na gruncie nauki fenomenologia Husserla zainspirowała przedstawicieli wielu dyscyplin wiedzy, zwłaszcza psychologii, literaturoznawstwa (fenomenologiczne analizy dzieła literackiego) czy socjologii.

Fenomenologia francuska często opisywała doświadczenia estetyczne, które w jej ujęciu pozwalają dotrzeć do tego, co źródłowe, ponieważ uwzględniają postrzeżenia, które są „oczyszczone” ze zbędnych elementów.

Maurice Merleau-Ponty dużą część swoich dzieł poświęcił opisowi prac Cézanne'a.

Źródło: Paul Cézanne, *Dom powieszonoego*, 1873, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Na gruncie sztuki Husserl wywarł wpływ zwłaszcza na malarstwo (abstrakcyjne, symboliczne, surrealistyczne) i literaturę. Koncepcja redukcji fenomenologicznej i próba opisu rzeczy samych w sobie widoczne są u takich autorów, jak Thomas Mann (*Czarodziejska góra*), Samuel Beckett (*Czekając na Godota*), Franz Kafka (*Zamek*) czy Aldous Huxley (*Drzwi percepcji*).

„Postawa i metoda artystyczna Becketta jest z gruntu kartezjańska. Polega na redukcji. Beckett zaczyna od oczyszczenia przedpola. Odrzuca stopniowo wszystko, co wie pośrednio – przez trwającą już parę tysięcy lat kulturę jako źródło niezliczonych mitów, fantazji i przekonań, słowem całą sferę niepewności. I próbuje odnaleźć jakiś dziewiczy punkt wyjścia, na którym mógłby się oprzeć i zacząć samowiedzę od początku. Tym punktem okazuje się potrzeba ekspresji ludzkiej jaźni, zamkniętej w „pudełku” czaszki. Jaźń nie posiada własnych narzędzi ekspresji – nie ma głosu ani ust, ani innych środków wyrazu – uruchamia więc mechanizm pośredni, jakim jest język oparty na dźwiękach, wytwarzanych przez struny głosowe i formowanych przez narządy artykulacji. Taki język jednak z natury rzeczy przekłamuje prawdę podmiotu, a w każdym razie ją zniekształca. Zwracał na to uwagę Mickiewicz w swojej słynnej frazie „Język kłamie głosowi, a głos myślom kłamie”, Beckett jednak uczynił z tej sprawy archimedesowy punkt swojej literatury. Cała jego twórczość wywodzi się z tego jednego odkrycia czy stwierdzenia, które uznał za kluczowe dla ludzkiej cywilizacji. Jako że zrodziła się ona właśnie wraz z językiem. Nie bez przyczyny jedna z Ewangelii zaczyna się od pamiętnego zdania „Na początku było Słowo”. Beckett powiedział też kiedyś: „Napisalem to wszystko, gdy zdałem sobie sprawę z własnej głupoty”. Przez głupotę rozumiał jednak nie niewiedzę czy ignorancję, lecz przeciwnie – wiedzę, która była niepewna, czy jeszcze ściślej: bezkrytyczną wiarę w ową wiedzę.”

Antoni Libera, wywiad dostępny na stronie: <https://www.rp.pl/plus-minus/art10016631-antoni-libera-samuel-beckett-to-uciekiniar-z-zycia-ktory-nie-uczestniczy-w-orgii-swiata>

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Samuel Beckett

Czekając na Godota

[...] w wyniku badań Testu i Conarda badań nie zakończonych
wprawdzie niemniej nagrodzonych już przez Aka-ka-kademię
Antropo-po-po-po-metrii w Berne-en-Bresse ustalono i to ponad

wszelką wątpliwość nie licząc jedynie tej jaką budzi wszelka ludzka działalność więc w wyniku badań Testu i Conarda badań nie zakończonych ustalono ustalono ustalono co następuje stępuje stępuje mianowicie że ale nie wybiegajmy naprzód nie wiadomo dlaczego w wyniku prac Poinçona i Wattmanna wykazano również niezbiecie że uwzględniając studia Fartova i Belchera studia nie dokończone nie dokończone nie wiadomo dlaczego oraz Testu i Conarda również nie zakończone wykazano że człowiek w przeciwieństwie do opinii przeciwnej że człowiek Testu i Conarda w Bresse że człowiek krótko mówiąc że człowiek słowem mimo postępu w zaopatrzeniu i likwidacji odpadów marnieje i usycha a jednocześnie równolegle nie wiadomo dlaczego mimo rozwoju kultury fizycznej i uprawiania sportów takich jak takich jak tenis piłka nożna biegi kolarstwo pływanie jeździectwo szybownictwo joga tenis kręgle łyżwiarstwo jazda na wrotkach tenis szybownictwo wszelkie sporty zimowe letnie i jesienne tenis na trawie na parkiecie i na ubitej ziemi szybownictwo tenis hokej na ziemi na morzu i w powietrzu mimo penicyliny i surogatów krótko mówiąc powtarzam jednocześnie równolegle maleje nie wiadomo dlaczego mimo tenisa powtarzam szybownictwa golfa tyleż z dziewięcioma co z osiemnastoma dołkami tenisa na lodzie słowem nie wiadomo dlaczego w Saine w Saine-et-Oise w Saine-et-Marne w Marne-et-Oise więc nie wiadomo mianowicie dlaczego jednocześnie równolegle usycha i kurczy się powtarzam w Marne-et-Oise słowem czysta strata na głowę od śmierci Woltera wynosząca mniej więcej dwa centymetry sto gramów na głowę przeciętnie lekko zaokrąglając czystej wagi netto w Normandii słowem nie wiadomo dlaczego o co w końcu mniejsza takie są fakty z drugiej zaś strony co jest o wiele istotniejsze w świetle doświadczeń co jest o wiele istotniejsze w świetle prowadzonych doświadczeń Steinwega i Petermanna co jest o wiele istotniejsze w świetle światła światła przerwanych doświadczeń Steinwega i Petermanna co jest o wiele istotniejsze widzieć wyraźnie że na wsi i w górach na

wybrzeżach i wzdłuż dróg wodnych i ognistych powietrze jest to samo [...].

Źródło: Samuel Beckett, *Czekając na Godota*, [w:] *Utwory wybrane*, tłum. Antoni Libera, Warszawa 2017, s. 43–44.

Fenomenologia a psychologia

Spośród dyscyplin wiedzy, na które wpływ wywarła fenomenologia, szczególnie wyróżnia się psychologia. Wielu teoretyków psychologii, badaczy oraz terapeutów powoływało się na ideę naiwnego i bezkrytycznego oglądu rzeczywistości psychicznej. Dzięki temu w XX-wiecznej psychologii wykształciło się podejście idiograficzne (gr. *dio* ‘to, co indywidualne, jednostkowe’; *grapho* ‘opisywać’), koncentrujące się na uchwyceniu i opisie tego, co indywidualne, niepowtarzalne i jednostkowe. Definiowane jest ono w opozycji do podejścia nomotetycznego (gr. *nomothetikós* ‘dot. prawodawstwa’), w którym dąży się do uchwycenia stałych prawidłowości, czyli ogólnych praw psychologicznych rządzących ludzkim zachowaniem. Fenomenologia wywarła również wpływ na:

- psychologię postaci – fenomenologia jako metoda opisu zjawisk psychologicznych;
- badania psychologiczne – stosowano ją w analizach takich procesów jak: pamięć, uczenie się, spostrzeganie, myślenie, osobowość, uczucia;
- psychologię egzystencjalną – metoda fenomenologiczna stosowana do wyjaśniania zjawisk należących do sfery osobowości;
- psychologię humanistyczną – w pracy terapeutycznej zaleca się stosowanie względem klienta metody bezzakołazeniowej i nieoceniającego nastawienia fenomenologicznego.

Dyskusja

Husserl był krytykowany nawet przez swych bezpośrednich kontynuatorów. Trudno znaleźć takich, którzy byliby mu całkowicie wierni. Każdy krytykował mistrza w jakimś istotnym punkcie. Francuski hermeneuta Paul Ricoeur napisał nawet, że historia fenomenologii to historia Husserliańskiej herezji. Główne punkty krytyki zwolenników oraz radykalnych krytyków Husserla były następujące:

- **redukcja ejdetyczna** to zawołany platonizm (tzn. że Husserl wprowadza na powrót do filozofii Platona idee);
- stosując konsekwentnie redukcję fenomenologiczną, tracimy kontakt z drugim człowiekiem i popadamy w **solipsyzm**;
- idea dotarcia do rzeczy samych w sobie jest utopią (ludzka percepcja bowiem jest nieuchronnie arbitralna);

- próba opisanie rzeczy od nowa (nowym, świeżym językiem) czyni Husserla i wielu jego kontynuatorów absurdalnie niezrozumiałymi.

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, jak można przeprowadzić krytykę, z punktu widzenia Husserla, wybranej współczesnej dyscypliny wiedzy szczegółowej (przy obecnym stanie tej wiedzy)?

Słownik

aksjologia

(gr. *aksios* – godny, cenny + *logos* – słowo, nauka) nauka o wartościach i o kryteriach wartościowania; też: konkretny system wartości; aksjologia rozwinęła się jako dział etyki

egzystencjalizm

(fr. *existentialisme* < łac. *existere* z *ex* – na zewnątrz + *sistere* – stać, znajdować się) kierunek filozoficzny oraz prąd literacki podkreślający znaczenie człowieka jako jednostki wolnej; za właściwy przedmiot badań i punkt wyjścia analizy filozoficznej uznaje indywidualną egzystencję człowieka, jego miejsce i rolę w świecie; według egzystencjalizmu rzeczywistość jest rozdarta na sferę świadomości i sferę rzeczy

empatia

(gr. *empathia* - cierpienie) umiejętność wczuwania się w stan wewnętrzny drugiej osoby; polega na emocjonalnym reagowaniu na stan innej osoby lub na osiągnięciu rozumienia i możliwości przewidywania uczuć, myśli, reakcji drugiej osoby dzięki przyjęciu (wczuciu się) jej sposobu widzenia rzeczywistości

epoché

(gr. *epochê* – zatrzymanie, zawieszenie) 1) pogląd głoszony w starożytności przez szkołę sceptyków; polegał na powstrzymywaniu się od jakiegokolwiek sądu, zarówno twierdzącego, jak i przeczącego; *epochê* miała umożliwiać ataraksję;

2) we współczesnej fenomenologii postulat wstrzymania się od uznania tez dostatecznie nieuprawomocnionych; tak rozumiana *epochê* („wzięcie w nawias”) umożliwia tzw. redukcję fenomenologiczną

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje + *logos* – słowo, nauka) jest to nauka o fenomenach, czyli o tym, co nam się ukazuje jako takie, usiłuje „opisać i zrozumieć, co

się nam jawi w taki dokładnie sposób, w jaki ono samo nam się prezentuje”; nie jest gotowym systemem filozoficznym, co przede wszystkim metodą opisu zjawisk
hermeneutyka

(gr. *hermeneutikos* – dotyczący objaśniania) podstawowa metoda rozumienia wytworów kultury przez duchowe zbliżenie się do nich; w filozofii dziedzina badająca sposób ustalania sensów polegający na uzgodnieniu ujęć obiektywnych z subiektywnymi za pomocą myślenia paradoksalnego (z pominięciem zasady niesprzeczności); jest różnie rozumiana, np. jako: 1) metoda interpretacji (rozumienia) ludzkich wytworów występujących poza psychiką, przeciwstawiana obiektywnej analizie zjawisk przyrodniczych (W. Dilthey); 2) refleksja filozoficzna dotycząca wszelkich form ekspresji, np. mitów, symboli religijnych, dzieł sztuki (P. Ricoeur); 3) analiza rozumienia egzystencji jako swoistego sposobu bycia człowieka w świecie (M. Heidegger, H.-G. Gadamer)

metoda fenomenologiczna

metoda filozofowania polegająca na zaniechaniu czysto pojęciowych spekulacji przez uzyskanie bezpośredniego doświadczenia tego, co dane, a w czym przejawiają się przedmioty, m.in. wartości, wytwory kultury, istota rzeczy i idee, umożliwiające poznanie; fenomenologia głosi postulat metodologiczny, tzw. redukcji fenomenologicznej, tj. *epoche* – zawieszenia i naturalnego przekonania o istnieniu świata realnego, w celu poznawczego dotarcia do czystej świadomości oraz istoty rzeczy

ontologia

(gr. *on, ontos* – byt + *logos* – słowo, nauka) dział filozofii zajmujący się nauką o bycie jako bycie, rozważaniami w teorii bytu, w fenomenologii odróżniona od metafizyki nauka, która w analizie idei odkrywa i ustala czyste możliwości oraz związki konieczne między czystymi jakościami idealnymi

personalizm

(łac. *persona* – osoba) nurt współczesnej filozofii europejskiej akcentujący autonomiczną wartość osoby w analizie rzeczywistości i bytu ludzkiego; personalizm koncentruje się na szczególnym znaczeniu osoby ludzkiej

postmodernizm

(łac. *post* – po + fr. *moderne* – nowoczesność) nurt w sztuce, literaturze i filozofii końca XX w., stanowiący krytykę nowoczesnej cywilizacji opartej na idei racjonalnego i jednolitego porządku istniejącego w świecie; w filozofii przejawiał się w kwestionowaniu podstawowych przekonań filozofii nowożytnej; uznawał że poznawcza relacji między podmiotem i przedmiotem jest myślową „pułapką”; poszukiwał rozwiązań przekraczających zarówno byt, jak i podmiot, oraz kwestionował wiarę w autonomię podmiotu i przekonanie o bezpośredniej dostępności świata przedmiotowego, a wraz z tym, wiarę w istnienie nieuwarunkowanego, obiektywnego rozumu, stanowiącego podstawę i źródło myślenia

redukcja ejdetyczna

(łac. *reductio* – odprowadzenie z powrotem; gr. *eidetikos* – znający) operacja, której celem jest ujęcie istoty fenomenu

solipsyzm

(łac. *solus ipse* – sam jeden) pogląd filozoficzny, według którego istnieje tylko jednostkowy podmiot poznający, a cała rzeczywistość jest jedynie zespołem jego wrażeń

wgląd fenomenologiczny

ogląd i opis tego, co bezpośrednio jest dane doświadczeniu

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią wykładu profesora Hartmana. Zastanów się i opisz, jakie były główne osiągnięcia fenomenologii.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DiTrWTRIf>

Krytyka według Husserla – wywiad z prof. Janem Hartmanem

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Krytyka według Husserla*.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czy wnioski Edmunda Husserla dotyczące stanu filozofii, nauki i kultury we współczesnych mu czasach mają przełożenie na czasy obecne?

Polecenie 1

Wskaż fragmenty tekstu, które, twoim zdaniem, współbrzmia z teoriami Edmunda Husserla. O jakie teorie chodzi?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PFLjcHxdC>

Aldous Huxley

Drzwi percepcji

Wziąłem pigułkę o jedenastej. W półtorej godziny później siedziałem w moim gabinecie, wpatrując się intensywnie w mały szklany wazon. Wazon zawierał tylko trzy kwiaty – w pełni rozkwitniętą różę, portugalską piękność, żółtawo-różową z odcieniem cieplej, płomienistej barwy u nasady każdego płatką; duży goździk w kolorze kremowym i karmazynowym; i białofioletowy u końca nadłamaney łodyżki, wyrazisty heraldyczny kwiat irysu. Przypadkowy i prowizoryczny mały bukiet urągał wszelkim zasadom tradycyjnego dobrego smaku. Tego ranka przy śniadaniu uderzył mnie żywy dysonans jego barw. Ale tym razem nie to było najważniejsze. Nie przyglądałem się teraz niezwykle ułożeniu kwiatów. Widziałem to, co widział Adam w poranek swego stworzenia – cud, chwila po chwili, nagiej egzystencji.

– Czy to miłe? – zapytał ktoś. W tej części eksperymentu wszystkie rozmowy były nagrywane na dyktafon, mogłem więc potem odświeżyć pamięć wypowiedzianych słów.

– Ani miłe, ani niemiłe – odrzekłem. – Po prostu jest. Istigkeit – czy nie tego słowa lubił używać Meister Eckhart?

„Istotowość”. Byt platońskiej filozofii, tyle że Platon, jak się zdaje, popełnił ogromny, groteskowy błąd polegający na oddzieleniu Bytu od stawiania się i utożsamieniu go z matematyczną abstrakcją Idei. Nie potrafił nigdy, biedaczysko, zobaczyć wiązań kwiatów rozbłyskujących własnym wewnętrznym światłem i nieledwie uginających się

pod presją sensu, jakim je obdarzono; nigdy nie potrafiłby dostrzec, że to, co róża, irys i goździk z taką intensywnością oznaczały, stanowiło ni mniej, ni więcej to, czym były – ulotność, która była jednak wiecznym życiem, nieustanne znikanie, które było jednocześnie czystym Bytem, wiązką znikomych, niepowtarzalnych istnień poszczególnych, w których dzięki jakiemuś niewypowiedzianemu, a przecież samo przez się zrozumiałemu, paradoksowi dostrzegało się boskie źródło wszelkiego istnienia.

Nadal patrzyłem na kwiaty i zdawało mi się, iż w ich żywym świetle odnajduję jakościowy odpowiednik oddychania – chociaż oddychania bez powrotu do punktu wyjścia, bez periodycznego odpływu, jedynie z powracającym przypływem od piękna do piękna pogłębionego, od głębokiego do jeszcze głębszego sensu. Przyszły mi na myśl takie słowa jak Laska i Przemienienie, i to właśnie, między innymi, oznaczały. Mój wzrok przenosił się z róży na goździk, i z pierzastego rozżarzenia na gładkie woluty obdarzonego czuciem ametystu, które tworzyły irys. Widzenie Uszczęśliwiające, Sat-cit-ananda, Istnienie-świadomość-Bło-gość – po raz pierwszy zrozumiałem, nie na poziomie słownym, nie poprzez wstępne aluzje czy z oddalenia, lecz precyzyjnie i całkowicie, do czego odnosiły się te cudowne sylaby. I wówczas przypomniałem sobie fragment, na który natrafiłem w jednym z esejów Suzukiego. „Co to jest ciało Dharmy Buddy?” (Ciało Dharmy Buddy to inny sposób określenia Umysłu, Istotowości, Pustki, Bóstwa.) W klasztorze zen pewien gorliwy i zdezorientowany nowicjusz zadaje to pytanie. I z podobnym jak u braci Marx natychmiastowym zdystansowaniem się wobec tematu, Mistrz odpowiada: „Żywopłót w głębi ogrodu”. „Kim zaś, jeśli wolno mi spytać, jest człowiek, który urzeczywistnia w sobie tę prawdę?”, indaguje niepewnie nowicjusz. Groucho uderza go kijem w ramię i odpowiada: „Złotoskórym lwem”.

Przy pierwszej lekturze zdawało mi się to tylko dającym mgliście do myślenia nonsensem. Teraz było to jasne jak słońce, nieodparte jak system Euklidesa. To oczywiste, że Ciało Dharmy Buddy jest żywopłotem w głębi ogrodu. A zarazem, i w nie mniej oczywisty sposób, było ono tymi kwiatami, było wszystkim co jaźń – czy raczej błogosławiona nie-jaźń uwolniona na chwilę z mojego dławiącego uścisku – zechciała obdarzyć spojrzeniem. Na przykład, książkami, wypełniającymi szczelnie mój gabinet. Podobnie jak kwiaty, przy każdym moim spojrzeniu rozbłyскиwały żywszymi barwami, głębszym sensem. Książki czerwone niczym rubiny; książki szmaragdowe; książki oprawne w kremowy jadeit; książki z agatu, akwamarynu żółtego topazu; książki z lapis lazuli o tak intensywnym, nasyconym wewnętrznym sensem kolorze, że zdawało się, iż za chwilę ulecą z półek, by bardziej natarczywie narzucić się mojej uwadze.

– A co z relacjami przestrzennymi? – pytał eksperymentator, kiedy przypatrywałem się książkom.

Odpowiedź była trudna. To prawda, perspektywa wydawała się jakaś dziwaczna, a ściany pokoju wydawały się już nie stykać pod kątem prostym. Ale nie te fakty były najważniejsze. Najważniejsze było to, że relacje przestrzenne przestały odgrywać istotne znaczenie, a mój umysł postrzegał świat w kategoriach innych niż przestrzenne. W normalnych sytuacjach oko stawia sobie takie problemy: Gdzie? – Jak daleko? – Jak coś jest położone w relacji do czegoś innego? Podczas doświadczenia z meskaliną zaimplikowane pytania, na które odpowiada oko są innego rodzaju. Miejsce i odległość przestaje być przedmiotem zainteresowania. Umysł zaczyna postrzegać w kategoriach intensywności egzystencji, głębi sensu, relacji w ramach określonego wzorca. Widziałem książki, ale nie obchodziło mnie ich miejsce w przestrzeni. Zauważyłem natomiast, wręcz wryło mi się to w umysł, że wszystkie rozbłyskiwały żywym światłem i że niektóre z nich promieniowały wyrazistym blaskiem. W tym kontekście położenie i trzy wymiary nie miały znaczenia. Nie znaczy to, oczywiście, by kategoria przestrzeni uległa zawieszeniu. Kiedy wstałem i zacząłem przechadzać się po pokoju, czyniłem to całkiem normalnie, nie myśląc położenia obiektów. Przestrzeń nadal istniała, tyle że straciła dominujące znaczenie. Umysł zajmował się, przede wszystkim, nie miarami i położeniem, lecz istnieniem i sensem.

Obojętności wobec przestrzeni towarzyszyła jeszcze pełniejsza obojętność wobec czasu.

– Zdaje się, że jest go całe mnóstwo – zdobyłem się tylko na taką odpowiedź, kiedy eksperymentator spytał mnie, co sądzę o czasie.

Całe mnóstwo, ale ile dokładnie, nie miało najmniejszego znaczenia. Mogłem, oczywiście, spojrzeć na zegarek; ale wiedziałem, że mój zegarek znajduje się w innym wszechświecie. W aktualnym przeżyciu doznawałem, bez przerwy, poczucia nieokreślonego trwania czy – mówiąc inaczej – nieustannej teraźniejszości, na którą składała się jedna, ale podlegająca nieustannym przemianom apokalipsa.

Eksperymentator skierował moją uwagę na meble. Na środku pokoju stał mały stolik na maszynę do pisania; za nim, patrząc z mojego punktu obserwacyjnego, znajdował się wiklinowy fotel, a w głębi biurko. Owe trzy meble tworzyły zawyły wzór linii poziomych, pionowych i przekątnych – wzór tym bardziej interesujący, że nie był interpretowany w kategoriach relacji przestrzennych. Stół, krzesło i biurko tworzyły kompozycję, która przypominała jakieś dzieło Braque'a czy Juana Gris, martwą naturę jawnie odniesioną do świata obiektywnego, chociaż ukazaną bez głębi, bez żadnej próby fotograficznego realizmu. Spoglądałem na meble nie jak utylitarysta, który musi siadać na krzesłach, pisać przy biurkach czy stołach, ani nie jak fotoreporter czy uczony obserwator, lecz jak prawdziwy esteta, którego interesują jedynie formy i ich relacje w zasięgu wzroku

albo w przestrzeni obrazu. Ale kiedy się tak przyglądałem, ten czysto estetyczny obraz, wytwór kubistycznego oka, ustąpił miejsca temu, czemu mogę nadać jedynie miano sakramentalnej wizji rzeczywistości. Znalazłem się z powrotem tam, gdzie byłem, patrząc na kwiaty – ponownie w świecie, w którym wszystko rozbłyскиwało wewnętrznym światłem i posiadało nieskończone znaczenie. Na przykład, nogi krzesła – cóż za cudowna rurkowatość, cóż za nadprzyrodzona wypolerowana gładkość! Spędziłem kilka minut – a może kilka stuleci – nie tylko wpatrując się w te bambusowe nogi, co w istocie będąc nimi – czy też raczej będąc w nich sobą: albo, żeby być jeszcze precyzyjniejszym (bowiem takie byty jak „jaźń” czy „oni” nie uczestniczyły w tym procesie), będąc swoją nie-jaźnią w nie-jaźni krzesła.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czy odmienne stany świadomości, będące skutkiem zażywania narkotyków, stanowią, twoim zdaniem, dobry argument na to, że normalne wrażenia zmysłowe są złudzeniem? Podaj argumenty na tak i nie, odwołując się do znanych ci stanowisk filozoficznych.

Ćwiczenie 1

Zastanów się i wyjaśnij, dlaczego Husserl mógł zostać posądzony o propagowanie dowolności odczytywania literatury.

Ćwiczenie 2

Wytłumacz, co oznacza stwierdzenie Isera, że *Jest pewne, że każda odpowiedź na tekst jest subiektywna, lecz nie oznacza to, że tekst znika w prywatnym świecie swych indywidualnych czytelników.*

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Fenomenologia: recepcja i dyskusja

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia recepcję fenomenologii Husserla;
- wskazuje najważniejsze punkty dyskusji wokół myśli filozoficznej Husserla;
- opisuje wpływ fenomenologii na współczesną filozofię i naukę, szczególnie na psychologię.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- quiz;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Na czym polegała siła fenomenologii? W jaki sposób wyznaczyła pola poszukiwań współczesnej filozofii? Kto i za co krytykował myśl Husserla?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Film”, a następnie odczytuje polecenie: *Zapoznaj się z treścią wykładu profesora Hartmana i zastanów się, jakie były główne osiągnięcia fenomenologii.* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązania i spostrzeżenia na forum klasy.
2. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

3. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla pytanie otwarte z e-materiału, a uczniowie ponownie na nie odpowiadają, zapisując swoje wnioski. Nauczyciel wybiera najciekawsze odpowiedzi, porównuje je z poprzednimi i prosi ich autorów o komentarz.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz notatkę, odpowiadając na pytanie: *Czy wnioski Edmunda Husserla dotyczące stanu filozofii, nauki i kultury we współczesnych mu czasach mają przełożenie na czasy obecne?* Pamiętaj o odpowiednich argumentach.

Materiały pomocnicze:

- Bronk A., Majdański S., *Filozofowanie w kontekście języka. Refleksje w związku z dociekaniem Anny Wierzbickiej*, w: „Roczniki Filozoficzne” 52(2004), z. 2, s. 57–73.
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Film” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.